

Joseph Roth

JOB

Roman om
et enkelt menneske

Oversat af Judyta Preis &
Jørgen Herman Monrad

FORLAGET VANDKUNSTEN

FØRSTE DEL

I

For mange år siden levede i Zuchnov en mand ved navn Mendel Singer. Han var en from og gudfrygtig, ganske almindelig jøde. Mendel Singer var slet og ret lærer. I sit hus, der blot bestod af et rummeligt køkken, oplærte han børn i bibelkundskab. Med ærlig iver lærte han fra sig og uden opsigtsvækkende held. Hundredetusinder havde før levet og undervist som han.

Ligeså almindeligt, som hele hans væsen var det, var også hans blege ansigt. Et sort fuldskæg indrammede det. Skægget skjulte munden. Øjnene var store, sorte, dorske og halvt skjulte under tunge øjenlåg. På hovedet sad en hue af sort silkereps, et stof der af og til bruges til billige og umoderne slips. Kroppen var indhyllet i en halvlang, almindelig, jødisk kaftan, hvis skøder flagrede og med hårde, regelmæssige vingslag slog mod de høje læderstøvlers skafter, når Mendel Singer skyndte sig ned ad gaden.

Singer så altid ud, som om han havde travlt. Og ja, hans liv var skam fyldt med plager. En hustru og tre børn måtte han holde med tøj og mad. (Og hun var allerede gravid igen). Gud havde givet hans lænder frugtbarhed, hans hjerte ligevægt og hans hænder fattigdom. De havde intet guld at veje, ingen pengesedler at tælle. Og dog strømmede hans liv af sted som en lille, trist bæk mellem udtørrede bredder. Hver morgen takkede Mendel Gud for søvnen, for at han atter vågnede, og for den frembrydende dag. Når solen gik ned, bad han endnu engang. Når de første stjerner glimtede, bad han for tredje gang. Og før han lagde sig til at sove, hviskede han en hastig bøn med sine trætte, men dog ivrige læber. Hans søvn var uden drømme. Hans samvittighed ren. Hans sjæl kysk.

Der var intet, han behøvede at fortryde, og der var intet han kunne have begæret. Han elskede sin hustru og glædede sig over hendes krop. Med sund sult fortærede han sine måltider. Sine to små sønner, Jonas og Shemarjah, pryglede han, hvis de var ulydige. Men det yngste barn, datteren Mirjam, kærtegnede han ofte. Hun havde hans sorte hår og hans sorte, dorske og blide øjne. Hendes lemmer var sarte, hendes led skrøbelige. En ung gazelle.

Tolv seksårige elever lærte han at læse i Biblen og at huske den udenad. Hver af de tolv bragte ham hver fredag tyve kopek. Disse penge var Mendels eneste indkomst. Han var ikke mere end tredive år gammel. Men hans udsigter til at tjene mere var små, ja måske var de der slet ikke. Når eleverne blev ældre, opsøgte de andre, klogere lærere. Livet blev år for år dyrere. Høstudbyttet mindre. Gulerødderne var små, æggene hule, kartoflerne fik frost, suppen var vandet, karperne smalle og gedderne korte, ænderne magre, gæssene seje og hønsene blev der slet ikke noget ud af.

Sådan lød Deborahs klager. Hun var Mendel Singers kone, men af og til for en djævel i hende. Hun skelede til de velhavendes ejendom og misundte købmændene deres fortjeneste. Alt for fattig var Mendel Singer i hendes øjne. Hun bebrejdede ham børnene, graviditeten, dyrtiden, den ringe løn, og af og til bebrejdede hun ham sågar det dårlige vejr. Om fredagen skurrede hun gulvet, til det blev gult som safran. Hendes brede skuldre gled frem og tilbage i en regelmæssig rytme, hendes stærke hænder gnubbede hvert enkelt bræt på kryds og tværs, og hendes negle krattede i spærene og i hulrummene mellem brædderne og bragte sort snavs for dagen, som straks blev tilintetgjort af kaskader af vand fra vaskespanden. Som et vældigt, bredt, bevægeligt bjerg krøb hun gennem det nøgne, blåmalede værelse. Udenfor, foran døren, blev

møblerne luftet, en brun træseng, nogle halmmadrasser, et blankhøvlet bord, to sammentømrede bænke. Så snart det første tusmørke åndede mod vinduesruden, tændte Deborah lys i lysestager af alpaka, foldede hænderne foran ansigtet og bad. Klædt i sort silke vendte hendes mand da hjem. Gulvet lyste ham i møde, gult som smeltet sol, hans ansigt skinnede hvidere end sædvanligt og hans sorte skæg var mørkere end på hverdagene. Han satte sig, sang en vise, og så slubrede forældre og børn sammen den varme suppe i sig og var tavse. Varmen bredte sig i værelset. Den strømmede op fra gryderne, op fra tallerknerne og ud af kroppene. De billige lys i alpakastagerne holdt det ikke ud, de begyndte at bøje sig. Stearinen dryppede ned på den teglrøde, blåternede dug og smuldrede med det samme. Man åbnede vinduet, lysene stivnede og brændte fredeligt ned. Børnene lagde sig på halmmadrasserne i nærheden af ovnen, forældrene sad endnu og så bekymret og højtideligt ind i de sidste blå flammer, som skød takkede op fra lysestagerens huller, før de blide bølger igen sank tilbage som en fontæne af ild. Stearinen svulmede op, tynde, blå røgtråde steg fra de forkullede rester af væge op mod loftet. »Ak!« sukkede kvinden. »Suk ikke!« formanede Mendel Singer. De tav. »Lad os sove, Deborah!« befalede han. Og de begyndte at mumle nattens bøn.

For enden af hver uge brød sabbatten frem med tavshed, lys og sang. Fireogtyve timer senere forsvandt den atter ind i den nat, der ledte de grå ugedages kædedans af bekymringer. På en varm højsommerdag, klokken fire om eftermiddagen, nedkom Deborah. Hendes første skrig afbrød de tolv skolebørns remser. De gik alle hjem og syv dages ferie begyndte. Mendel fik et nyt barn, det fjerde, en dreng. Otte dage senere blev han omskåret. Han fik navnet Menuchim.

Menuchim havde ingen vugge. Han svævede i en kurv af flettede pileris midt i værelset. Kurven hang som en lysekrone i fire snore, der var bundet fast til en krog i loftet. Mendel Singer prikkede fra tid til anden med en let, men ikke kærlighedsløs finger til den og straks begyndte den at gynges. Denne bevægelse beroligede for det meste spædbarnet. Men nogle gange var der intet, der hjalp mod dets klynken og skrigen. Dets hæse stemme overdøvede Biblens hellige ord. Deborah steg op på en skammel og løftede barnet ned. Hvidt, opsvulmet og kolossalt vældede hendes bryst ud af den åbne bluse. Med uimodståelig magt tiltrak det drengens blik. Alle, som var der, fulgte med, mens Deborah ammede. Hendes egne tre ældre børn stod omkring hende, misundelige og begærlige. Der blev stille. Man lyttede til spædbarnets smask.

Dagene strakte sig ud over uger, ugerne voksede til måneder, tolv måneder blev til et år. Menuchim drak endnu sin mors mælk, en sparsom, klar mælk. Hun kunne ikke vænne ham fra. Den trettende måned begyndte han at skære grimasser og stønne som et dyr og at hive efter vejret på en måde, som han ikke havde gjort før. Hans store hoved hang tungt som et græskar på den tynde hals. Hans brede pande foldede sig ud og rynkede sig på kryds og tværs som sammenkrøllet pergament. Hans ben var krumme og livløse som to buer af træ. Hans små, tørre arme sprællede og dirrede. Hans mund fremstammede latterlige lyde. Fik han et anfald, tog man ham ud af vuggen og rystede ham grundigt, indtil hans ansigt blev blåligt og åndedrættet næsten holdt op. Så kom han sig langsomt. Man lagde kogte teblade (i flere små poser) på hans magre bryst og vikledede følfodsblomster om hans hals. »Det hjælper ikke,« sagde hans far, »det er blot vokseværk!« - »Sønner bliver som morens brødre. Min bror havde det sådan i fem år!« sagde moren. »Man vokser fra

det!« lovede de andre. Men en dag udbrød der kopper i byen og myndighederne besluttede, at alle skulle vaccineres og lægerne trængte ind i jødernes huse. Mange skjulte sig. Men Mendel Singer, den retfærdige, frygtede ikke for nogen Guds straf. Også vaccinationen imødeså han med fortrøstning.

En varm, solfyldt formiddag nåede kommissionen til Mendels gade. Det sidste i rækken af jødiske huse var Mendels hus. Sammen med en politibetjent, der bar en stor bog under armen, kom doktor Soltysiuk med det bølgende, blonde overskæg, det solbrændte ansigt og den guldrandede lorgnet på den rødmende næse gående med brede skridt i sine knirkende, gule lædergamacher. Frakken hang på grund af varmen skødesløst over den blå rubashka, så ærmerne så ud som endnu et par arme, der var parat til at foretage vaccinationer. Ja, sådan gik doktor Soltysiuk ind i jødernes gade. Imod ham strømmede kvindernes skrig og gråd fra de børn, der ikke havde kunnet skjule sig. Politibetjenten hentede kvinder og børn op fra dybe kældre og ned fra høje loftsrum, ud fra små kamre og op fra store halmkurve. Solen rasede, doktoren svedte. Ikke færre end et hundrede og seksoghalvfjerds jøder måtte han vaccinere. I det stille takkede han Gud for enhver, der var flygtet, og som han derfor ikke kunne nå. Da han var nået til det fjerde af de små, blåmalede huse, gav han betjenten et vink om ikke mere at lede så ivrigt. Skrigene tog til, jo længere doktoren nåede frem. Skrigene var en blæst, som fulgte i hans fodspor. Hylene fra dem, som frygtede det, der skulle komme, blandede sig med de allerede vaccineredes forbandelser. Træt og forvirret satte han sig med en tung stønnen på bænken i Mendels stue og forlangte et glas vand. Hans blik faldt på den lille Menuchim, han løftede krøblingen op og sagde: »Han bliver epileptiker.« Mendel blev straks bange. »Alle

børn har kramper,« indvendte moren. »Det er ikke kramper,« slog doktoren fast. »Men jeg kunne måske helbrede ham. Der er liv i hans øjne«.

Han ville tage den lille med til hospitalet og Deborah var med det samme overtalt. »De vil gøre ham rask gratis,« sagde hun. Men Mendel svarede: »Ti stille, Deborah! Ingen doktor kan helbrede ham, hvis ikke Gud vil det. Skal han vokse op blandt russiske børn? Ikke høre det hellige ord? Drikke mælk og spise kød og høns stegt i smør, som man gør på hospitalet? Vi er fattige, men Menuchims sjæl sælger jeg ikke, blot fordi jeg ikke skal betale for behandlingen. Man bliver ikke rask i fremmede hospitaler.« Heltemodigt rakte Mendel sin tørre, hvide arm ud mod vaccinationen. Men Menuchim gav han ikke fra sig. Han besluttede at bønfalde Gud om hjælp til sit yngste barn og at faste to gange om ugen, mandag og torsdag. Og Deborah besluttede at valfarte til kirkegården for at anråbe sine forfædres knogler og bede dem om at gå i forbøn for hende hos den Almægtige. På den måde, håbede hun, ville Menuchim blive helbredt.

Alligevel hang der siden vaccinationsdagen en frygt over Mendel Singers hus. Og bekymringen blæste gennem hjerterne som en varm og stikkende vind. Deborah sukkede, men hendes mand irettesatte hende ikke. Længere end hun plejede, skjulte hun sit ansigt bag hænderne, når hun bad, det var, som ville hun mane en nat frem, hvori hun kunne begrave sin frygt, et mørke, hvorfra nåden kunne strømme hende i møde. For hun troede, som det stod skrevet, at Guds lys skinner i mørket og at Hans godhed oplyser det sorte intet. Men Menuchims anfald hørte ikke op. De ældste børn voksede og voksede, men deres sundhed gjorde moren beklemmt, som var den en fjende af Menuchim, den syge. Det var, som åd de sunde børn af den syges kræfter, og Deborah hadede

deres skrål, deres røde kinder, deres regelmæssige lemmer. I regn og solskin valfartede hun til kirkegården. Hun slog panden mod de mosovergroede sandsten, som stod rejst over hendes fædres og mødres ben. Hun besværgede de døde, hvis stumme, trøstende svar hun mente at høre. På hjemvejen skælvede hun af håb om at genfinde sin søn helbredt. Hun forsømte sit arbejde i køkkenet, så suppen kogte over og lerpotterne brast, så kasserollerne rustede og de grønt skinnende glas sprang med hårde knald, så petroleumslampens glascylinder mørknede af sod og vægen forkullede til en ussel, lille tap, så gulvbrædderne sværtedes af ugegammelt snavs fra skosåler, så fedtet i potterne smeltede bort og knapperne faldt tørre fra børnenes bluser som løvet før vinteren.

En dag, en uge før den store højtid (af sommeren var der kun regn tilbage, og regnen ville snart blive til sne), lagde Deborah sin søn i en lille kurv, dækkede ham med uldne tæpper, stillede kurven på kusen Sameshkins vogn og rejste til Kluczyńsk, hvor rabbi'en boede. Sædebrættet lå løst ovenpå høet og rutsjede, hver gang vognen satte i gang eller standsede. Kun med sin krops vægt kunne Deborah holde det nede, det var levende, det ville hoppe. Den smalle, snoede vej var dækket af sølvgråt slam, som vognhjulene og de forbipasserendes høje støvler sank dybt ned i. Markerne lå skjult inde i regnen, som forvandlede røgen fra de ensomme hytter til støv. Regnen forvandlede tålmodigt alt, hvad den ramte, til støv, kalkstenene, der som hvide tænder stak op af den sorte jord, de fældede træstammer langs vejkanterne, de opstablede, duftende brædder foran savmøllen, ja, selv Deborahs hovedtørklæde og de uldne tæpper, som Menuchim lå begravet under. Ingen dråbe måtte gøre ham våd. Deborah vidste, at de endnu havde fire timer at køre; og hvis ikke regnen standsede, måtte de gøre holdt foran herberget og tørre